

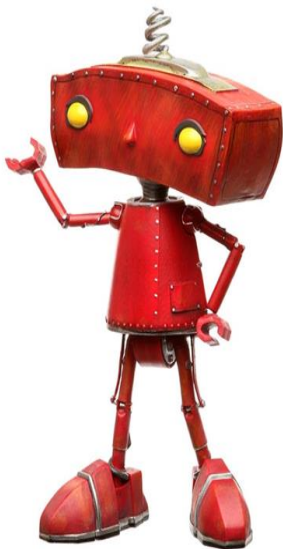

ΤΜΗΜΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΜΗΧΑΝΟΛΟΓΩΝ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ

ΠΡΟΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ, Θ' ΕΞΑΜΗΝΟ, ΤΕΧΝΙΚΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ

ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΜΑΝΙΑΤΗΣ

ΣΕΜΙΝΑΡΙΟ «ΔΙΚΑΙΟ ΤΕΧΝΗΤΗΣ ΝΟΗΜΟΣΥΝΗΣ»

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2018

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

- Εισαγωγή: Η τεχνητή νοημοσύνη από την άποψη των ανθρωπίνων δικαιωμάτων 3
- Α. Από τη βιοηθική στο δίκαιο τεχνητής νοημοσύνης 4
- Β. Η εμφάνιση των μανεκέν 5
- Γ. Το καθεστώς της τεχνητής νοημοσύνης: το ρομπότ ως οιονεί πρόσωπο 7
- ΕΚΦΩΝΗΣΗ ΑΣΚΗΣΗΣ ΑΥΤΟΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ 9
- ΛΥΣΗ ΑΣΚΗΣΗΣ ΑΥΤΟΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ 13

Εισαγωγή: Η τεχνητή νοημοσύνη από την άποψη των ανθρωπίνων δικαιωμάτων

Η λέξη «ρομπότ» είναι ξενικός όρος που έχει εισέλθει και στην ελληνική γλώσσα. Προέρχεται από την τσέχικη λέξη «robot», που σημαίνει εργασία. Η ρομποτική δεν είναι ένα φαινόμενο απόλυτα νέο στην ιστορία της ανθρωπότητας. Πράγματι, ως πρώτο ρομπότ, στον αρχαιοελληνικό κόσμο, θεωρείται η θεραπεινός του Φίλωνας. Ωστόσο, ο αρχαίος κόσμος κατά βάση δεν απέβη φιλικός στις νέες τεχνολογίες, κυρίως εξαιτίας της χρήσης μίας εργατικής δύναμης άλλης μορφής. Πρόκειται για το δούλο, ο οποίος νομικά ήταν «θνητό πράγμα» και βέβαια αντιδιαστέλλοταν προς τον ελεύθερο άνθρωπο, ο οποίος είχε δικαίωμα κυριότητας σε αυτόν. Συνακόλουθα ο κύριος είχε την εξουσία, που απέρρεε από το δικαίωμα αυτό, να προβαίνει σε εκμίσθωση του δούλου σε τρίτο, θέτοντας σε κίνηση τη νομοθεσία για τις μισθώσεις. Αν η δουλεία καταργήθηκε εδώ και περίπου δύο αιώνες, το κατάλοιπο «μισθωτός» για να δηλώσει το φυσικό πρόσωπο που εργάζεται με σύμβαση εξαρτημένης εργασίας, δηλαδή κατά το Εργατικό Δίκαιο, είναι αρκετά εύγλωττο. Η ανθρωπότητα δεν είναι εξοπλισμένη απλώς με ρομπότ αλλά σε ακόμη μεγαλύτερο βαθμό με διάφορα συστήματα τεχνητής νοημοσύνης, τα οποία στην πλειοψηφία τους δεν παίρνουν τη μορφή των ρομπότ. Όπως τα ρομπότ, έτσι και η τεχνητή νοημοσύνη συνιστά μία τάση σχετικά νέα στο πεδίο των νέων τεχνολογιών. Δεν πρόκειται απλώς για μία μόδα του εικοστού αιώνα η οποία κερδίζει ραγδαία έδαφος στον εικοστό πρώτο αλλά επίσης για ένα πολύπτυχο φαινόμενο. Ιδίως τα τελευταία χρόνια, η εξέλιξη και η προοπτική αυτής της έκφανσης του πολιτισμού θέτει ποικίλα ζητήματα, είτε ηθικής είτε νομικής τάξεως. Ιδιαίτερα η νομική επιστήμη έχει πρόσφατα αρχίσει να επιδεικνύει ένα ζωνρό ενδιαφέρον για αυτήν την ύλη, η οποία παραμένει εν πολλοίς νομοθετικά αρρυθμιστή και επιστημονικά ανεπεξέργαστη, ιδίως στο πεδίο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Με βάση τα παραπάνω, είναι ενδιαφέρον να επιχειρηθεί μία προσέγγιση του νομικού καθεστώτος της τεχνητής νοημοσύνης, και παρεμπιπτόντως ευρύτερα των ρομπότ, με βασικό σημείο σύγκρισης το φυσικό πρόσωπο, ιδιαίτερα τον εργαζόμενο όπως αυτός νοείται στο πλαίσιο του κατ' εξοχήν ανθρωποκεντρικού νομικού κλάδου, του Εργατικού Δικαίου.

Η παρούσα μελέτη αποτελεί μία εισαγωγή σε διάφορες πτυχές της τεχνητής νοημοσύνης, από την άποψη των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Η επιλογή του όρου «ανθρώπινα δικαιώματα» αντί του τυπικού για το Συνταγματικό Δίκαιο «θεμελιώδη

δικαιώματα» δεν είναι τυχαία. Ο όρος «ανθρώπινα δικαιώματα» συνδέεται μάλλον με τη θεωρία του Δημοσίου Διεθνούς Δικαίου και είναι σε χρήση στο εσωτερικό Δημόσιο Δίκαιο.

A. Από τη βιοηθική στο δίκαιο τεχνητής νοημοσύνης

Αν υπάρχει ένας αντικειμενικός λόγος για να αναγνωριστούν δικαιώματα στα ζώα, αυτός συνδέεται με τις θέσεις των βιολογικών επιστημών¹. Είναι πιθανό ότι αυτή η ομοιότητα συνδέεται με τη διεύρυνση των γνώσεων των επιστημόνων για τον ανθρώπινο οργανισμό, ιδιαίτερα σε ό,τι αφορά το πρώτο στάδιο της ανάπτυξης, μετά τη σύλληψη. Επομένως, η τρέχουσα επικαιρότητα να αναγνωριστεί ένα « πλήρες» καθεστώς προσώπου στο ανθρώπινο έμβρυο (ιδιαίτερα στο εξωσωματικό) δείχνει ότι ήδη στο θετικό δίκαιο είναι δεκτός ένας συνδυασμός της βιολογικής εξέλιξης με διάφορα νομικά καθεστάτα, και μάλιστα σχετικά με το ανθρώπινο είδος. Είναι ενδεικτικό αυτής της προβληματικής το γεγονός ότι η Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης, του Οβιέδο² στο γενικό της μέρος αναφέρεται στην ανθρώπινη αξιοπρέπεια, όπως ορίζεται από όργανα της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, του 1950, και στο ανθρώπινο ον³. Ο τελευταίος όρος έχει μία σημασία πιο ευρεία από τον όρο «πρόσωπο», δεδομένου ότι η Σύμβαση προσανατολίζεται στα δικαιώματα του εμβρύου. Ίσως, το πέρασμα σε παρόμοιες παραδοχές για ορισμένους τύπους ζώων δεν είναι πολύ μακρινό.

Από τις περιπτώσεις της γενετικής μηχανικής και, κυρίως της συνθετικής βιολογίας, αποδεικνύεται ότι η φυσική ή η τεχνητή ιδιοσυστασία οντοτήτων που εκδηλώνουν έμβριες λειτουργίες δεν συνιστά ένα σημαντικό στοιχείο⁴. Όσο και αν οι τεχνικές αυτές αξιοποιούν βιολογικό υλικό και εκμεταλλεύονται τις ιδιότητές του, πάντως κατασκευάζουν νέες οντότητες με τεχνητό τρόπο. Υποθέτοντας ότι αντίστοιχες

¹ Τ. Βιδάλης, *Βιοδίκαιο Δεύτερος Τόμος: Από τη βιοποικιλότητα στις έξυπνες μηχανές*, Εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2017, σ. 204.

² Σύμβαση για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της αξιοπρέπειας του ατόμου σε σχέση με τις εφαρμογές της βιολογίας και της ιατρικής: Σύμβαση για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα και τη Βιοϊατρική.

³ Εμμ. Ρούκουνας, *Εισαγωγική ομιλία*, in Ι. Παπαδημητρίου, Μ. Δρακοπούλου (επιμ.), *Βιοηθική και Ανθρώπινα Δικαιώματα Τα 10 χρόνια της Σύμβασης του Ονιέδο*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα Αθήνα – Κομοτηνή 2010, σ. 19.

⁴ Τ. Βιδάλης, *Βιοδίκαιο Δεύτερος Τόμος: Από τη βιοποικιλότητα στις έξυπνες μηχανές*, Εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2017, σσ. 205-207.

κατασκευές νέων οντοτήτων οι οποίες είναι εφοδιασμένες με ζωή, είναι δυνατές από ένα μη βιολογικό υλικό – ανόργανων ή οργανικών χημικών ενώσεων – δεν υπάρχει λόγος να μην ενταχθούν και αυτές στο πεδίο του ενδιαφέροντος της θεωρίας. Εξάλλου, κυρίως είναι ληπτέο υπόψη ότι το Βιοδικαίο εστιάζει στη ρύθμιση των εκδηλώσεων της ζωής ενόψει των συνεπειών τους στην κοινωνική συμβίωση. Είναι δηλαδή προσαρμοσμένο στη δυναμική διάσταση των λειτουργιών των έμβιων οργανισμών, ανεξαρτήτως της στατικής τους ιδιοσυστασίας. Για παράδειγμα, η αιτία της διαφοράς στο νομικό καθεστώς των σπονδυλωτών ζώων σε σύγκριση με εκείνο των ασπονδύλων είναι σχετική με τις ιδιότητες που αυτοί εκδηλώνουν στη ζωή τους, ιδιότητες αισθητηριακής (πόνος, αγωνία, ευφορία κλπ.) ή και νοητικής υφής (π.χ. μνήμη), στις οποίες αποδίδεται συγκριτικά μεγαλύτερη αξία: είναι οι λειτουργίες τους που θεωρούνται κρίσιμες, άρα και σημαντικές για τη ρύθμιση των σχέσεων των ανθρώπων με τα ζώα αυτά. Συνεπώς, η τεχνητή νοημοσύνη και οι εφαρμογές της σε έξυπνες μηχανές (υπολογιστές και ρομπότ) δεν μπορούν να εξαιρεθούν από το αντικείμενο του Βιοδικαίου. Πρόκειται για υποκατάστατα του ανθρώπου, μάλιστα ξεχωριστών νοητικών λειτουργιών, χαρακτηριστικών έως σήμερα της νευροφυσιολογίας του ίδιου του ανθρώπινου είδους. Σε κάθε περίπτωση, είναι αξιοσημείωτο ότι από την εποχή της εμφάνισης των πρώτων εργαλείων υπάρχει ένας τύπος υποκατάστασης. Ωστόσο, εκείνο που είναι κρίσιμο αφορά τις τεχνητές εναλλακτικές σε νοητικές λειτουργίες του ανθρώπου (ξεκινώντας από τις απλούστερες των τελευταίων), κάτι που έγινε δυνατό κυρίως με την εμφάνιση της πληροφορικής και της ρομποτικής τεχνολογίας. Προκύπτει ένας προηγμένος ανθρωπομορφισμός των νέων τεχνολογιών αλλά αυτή η εξέλιξη της περιόδου της τέταρτης γενεάς των θεμελιωδών δικαιωμάτων δεν είναι αληθινά νέα καθώς μεσολάβησαν κάποιες κοινωνικές ομάδες σαν τα μανεκέν.

B. Η εμφάνιση των μανεκέν

Τον 18^ο αιώνα μία σχεδιάστρια καπέλων, η Rose Bertin, έκανε χρήση γυναικών, οι οποίες αποκλήθηκαν «δοκιμάστριες» (‘‘essayeuses’’), για να κάνουν πρόβα των προϊόντων της. Αυτές οι γυναίκες θεωρούνται ως τα πρώτα ζωντανά μανεκέν σε αντιδιαστολή προς τα τεχνητά μανεκέν. Τα «μανεκέν της μόδας» εμφανίστηκαν τον δέκατο τέταρτο αιώνα, υπό τύπον ξύλινων κουκλών ανθρώπινου μεγέθους ενώ η λέξη

των γαλλικών « roupée » (κούκλα) δεν εντοπίζεται πριν το 1750⁵. Αυτά τα μοντέλα αποστέλλονταν σε πλούσιες οικογένειες της Γαλλίας και στις αυλές της Ευρώπης για να γίνει ενημέρωση τι φοριέται στη γαλλική αυλή.

Τον δέκατο ένατο αιώνα, ο πατέρας της υψηλής ραπτικής Charles Frédéric Worth αποφασίζει να κάνει χρήση νεαρών γυναικών για να κάνει γνωστές τις δημιουργίες του. Αυτές, ντυμένες με τις δημιουργίες του, κάνουν μία σιωπηρή επίδειξη μπροστά στην πελάτισσα: και το ντεφιλέ γεννήθηκε. Ο ρόλος του μανεκέν ήταν εξομοιωμένος με την πορνεία δεδομένου ότι συνίστατο σε βιοπορισμό με χρήση του σώματος. Στην αρχή του εικοστού αιώνα, η Jeanne Paquin εφηύρε το ντεφιλέ της μόδας ενώ η λέξη «μανεκέν», η οποία προέρχεται από την ολλανδική λέξη «mannekin» που σημαίνει ένα ανδρείκελο, ήταν τότε, το 1907, σε χρήση για να δηλωθεί μία νέα γυναίκα που φοράει δημοσίως τις δημιουργίες ενός στυλίστα.

Το επάγγελμα του μανεκέν αργότερα μαζικοποιήθηκε και μάλιστα άρχισαν να το ασκούν και άνδρες. Ωστόσο, η προαγωγή αυτών των επαγγελματιών της μόδας δεν βασίζεται σε μία νέα δέσμη κανόνων που να προβλέπουν δικαιώματα. Πράγματι, το σύγχρονο νομικό τους καθεστώς είναι ατελές δεδομένου ότι ο νομοθέτης δεν τους έχει παραχωρήσει κάποια μοντέρνα δικαιώματα, που έχουν αναδυθεί ως απότοκος των νέων τεχνολογιών, όπως τα συγγενικά δικαιώματα, δηλαδή τα δικαιώματα τα συγγενικά με την κλασική κατηγορία των πνευματικών δικαιωμάτων του δημιουργού. Τα συγγενικά δικαιώματα, κατά το πρότυπο των δικαιωμάτων του δημιουργού, περιλαμβάνουν την ηθική και την περιουσιακή εξουσία του δικαιούχου.

Η επίδειξη των προϊόντων του τομέα του ενδύματος και της διακόσμησης δεν θεωρείται ως εκτέλεση «καλλιτεχνικού» έργου, κατά τους όρους του Δικαίου της Διανοητικής Ιδιοκτησίας. Μόνον οι παροχές καλλιτεχνικής φύσης καλύπτονται από αυτόν τον κλάδο του δικαίου και, επομένως, οι αθλητικές παροχές, η παροχή του μανεκέν και επίσης του προσώπου που συμμετέχει σε μία τηλεοπτική εκπομπή της μοντέρνας κατηγορίας του θεάματος «reality».

Στη δικαστική απόφαση της 27^{ης} Ιανουαρίου 1995, το Εφετείο του Παρισιού συμπέρανε ένα νέο κριτήριο της έννοιας του καλλιτέχνη δημιουργού, σε αντιδιαστολή

---

⁵ M. Rolle-Boumlie, *Fiche de lecture : Le Vêtement dans la littérature*, Casden Banque Populaire, Mars -avril 2016, pp. 14-15.

με το μανεκέν⁶. Σύμφωνα με τους δικαστές, το μανεκέν περιορίζεται στο να κάνει μία «παρουσίαση» (άρθρο L. 7123-2 του Εργατικού Κώδικα) σε αντίθεση με τον ερμηνευτή ο οποίος ερμηνεύει ένα ρόλο⁷.

Γ. Το καθεστώς της τεχνητής νοημοσύνης: το ρομπότ ως οιονεί πρόσωπο

Η γέννηση μίας μηχανής εξακολουθεί να εξαρτάται από την πρωτοβουλία του ανθρώπου και δεν μπορεί να αναμένεται από κάποια φυσική διαδικασία⁸. Προκύπτει λοιπόν το γεγονός ότι τίθενται αντικειμενικά όρια σε οποιαδήποτε αυτονομία θα μπορούσε η μηχανή να αναπτύξει, όσο και αν είναι πιθανό να προσομοιάζει με την αυτονομία του ανθρώπινου οργανισμού. Κάθε ικανότητα αυτής της οντότητας υπόκειται σε έναν αρχικό σχεδιασμό, ο οποίος εισάγει ένα επιχειρησιακό πλαίσιο, ήδη γνωστό στον κατασκευαστή της μηχανής. Αν μία ημέρα διαμέσου της μεθοδολογίας της συνθετικής βιολογίας η ανθρωπότητα γίνει ικανή να ελέγξει τους βιολογικούς οργανισμούς στον ίδιο βαθμό που ελέγχει μια μηχανή κατασκευασμένη από μη βιολογικά υλικά, δεν θα προέκυπτε τίποτε διαφορετικό από μία «βιολογική μηχανή», ανεξάρτητα από το υλικό που κατασκευάστηκε.

Αναφορικά με το νομικό καθεστώς της τεχνητής νοημοσύνης, δεν πρόκειται για «πρόσωπο», με τη νομική σημασία του όρου, αλλά ενδεχομένως για ένα οιονεί πρόσωπο.

Στις 26 Οκτωβρίου 2017 η Σαουδική Αραβία απένειμε τιμήs ένεκεν ιθαγένεια στη Σοφία, ένα ανθρωποειδές ρομπότ δημιουργημένο από την εταιρεία του Χονγκ Κονγκ Hanson Robotics, προικισμένο με τεχνητή νοημοσύνη, σε βαθμό που να μπορεί να κάνει διάλογο, να αναγνωρίζει τις ανθρώπινες συγκινήσεις και να απαντάει σε πραγματικό χρόνο, χαμογελώντας και αλλάζοντας την έκφραση του προσώπου του.

Το σχέδιο ψηφίσματος του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου να αναγνωριστούν τα ρομπότ ως «ηλεκτρονικά πρόσωπα» έχει αντιμετωπίσει πολλές αντιδράσεις, κυρίως από την

---

⁶ CA Paris, 18e ch. C, 27 janv. 1995, *Chaudat c/Soc. Coccinelle et autres* : *Légispresse* 1995 III, 154.

⁷ P. Tafforeau, C. Monnerie, *Droit de la propriété intellectuelle*, Gualino lextenso éditions 2015, pp. 258-259.

⁸ T. Βιδάλης, *Βιοδίκαιο Δεύτερος Τόμος: Από τη βιοποικιλότητα στις έξυπνες μηχανές*, Εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2017, σσ. 212-215.

πλευρά του βιομηχανικού τομέα, δεδομένου ότι θα προκαλούσε μία αύξηση του κόστους των μηχανών⁹. Σε κάθε περίπτωση, το Κοινοβούλιο τελικά ενέκρινε το σχετικό ψήφισμα, στις 16 Φεβρουαρίου 2017, χωρίς να θεωρεί μονόδρομο την αναγνώριση της ηλεκτρονικής προσωπικότητας στα ευφυή ρομπότ, όσον αφορά το σχετικό ζήτημα της αστικής ευθύνης (ευθύνη προς αποζημίωση)¹⁰.

---

⁹ Τ. Βιδάλης, *Βιοδίκαιο Δεύτερος Τόμος: Από τη βιοποικιλότητα στις έξυπνες μηχανές*, Εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2017, σ. 215.

¹⁰ Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 16ης Φεβρουαρίου 2017 με συστάσεις προς την Επιτροπή σχετικά με ρυθμίσεις αστικού δικαίου στον τομέα της ρομποτικής (2015/2103(INL)), <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P8-TA-2017-0051+0+DOC+XML+V0//EL>.

ΕΚΦΩΝΗΣΗ ΑΣΚΗΣΗΣ ΑΥΤΟΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

1. Η Σύμβαση του Οβιέδο

A. προστατεύει τα φυσικά πρόσωπα.

B. προστατεύει τα έμβρυα.

Γ. Ισχύουν και το A και το B.

Δ. δίνει δικαιώματα στα ευφυή ρομπότ.

2. Τα μανεκέν

A. ήταν ξύλινα ομοιώματα, αρχικά.

B. μετατράπηκαν σε γυναίκες για πρώτη φορά στη Γαλλία το 1907.

Γ. έχουν συγγενικά δικαιώματα.

Δ. Ισχύουν όλα τα παραπάνω.

3. Ένα ρομπότ

A. είναι φυσικό πρόσωπο.

B. είναι ηλεκτρονικό πρόσωπο.

Γ. είναι νομικό πρόσωπο.

Δ. Δεν ισχύει τίποτα από τα παραπάνω.

4. Ένας παίκτης τηλεοπτικής εκπομπής «reality»

A. έχει τα πνευματικά δικαιώματα του δημιουργού.

B. έχει συγγενικά δικαιώματα.

Γ. είναι οιονεί πρόσωπο.

Δ. Δεν ισχύει τίποτα από τα παραπάνω.

5. Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο

A. θέσπισε έναν δεσμευτικό κανονισμό για το νομικό καθεστώς των ευφών ρομπότ.

B. δεν αποκλείει να θεσπιστούν κανόνες του Δικαίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης που να καθιστούν πρόσωπα κάποια ρομπότ.

Γ. είναι αντίθετο στην εξομοίωση των συστημάτων τεχνητής νοημοσύνης με τα πρόσωπα.

Δ. προτιμά το θεσμό της υποχρεωτικής ασφάλισης από εκείνον του ηλεκτρονικού προσώπου ως προς την αστική ευθύνη των ρομπότ.

6. Το 2017

A. υιοθετήθηκε ευρωπαϊκό ψήφισμα σχετικό με τον τομέα της ρομποτικής.

B. απονεμήθηκε τιμητικά η ιθαγένεια των Ηνωμένων Αραβικών Εμιράτων σε ρομπότ.

Γ. Ισχύουν και το A και το B.

Δ. άρχισε στις ΗΠΑ η χρήση ευφών συστημάτων για την υποβοήθηση των δικαστών στο ζήτημα αν και κατά πόσον μπορούν να απολύονται κρατούμενοι με χρηματική εγγύηση.

7. Η Σοφία

A. κάνει διάλογο με ανθρώπους.

B. έχει αποκτήσει συγγενικά δικαιώματα.

Γ. είναι ένα οιονεί (κινητό) πράγμα.

Δ. Ισχύουν όλα τα παραπάνω.

8. Ο εργαζόμενος σε ένα εργοστάσιο κατασκευής ρομπότ, κατά το Εργατικό Δίκαιο

A. μπορεί να είναι νομικό πρόσωπο.

B. μπορεί να είναι ρομπότ.

Γ. μπορεί να είναι φυσικό πρόσωπο.

Δ Ισχύουν όλα τα παραπάνω.

9. Ο κυοφορούμενος (έμβρυο του ανθρώπου)

A. έχει πρόσφατα αποκτήσει το πλήρες νομικό καθεστώς του φυσικού προσώπου.

B. μόνον στην περίπτωση του εξωσωματικού εμβρύου έχει αποκτήσει το πλήρες νομικό καθεστώς του φυσικού προσώπου.

Γ. έχει το νομικό καθεστώς του ανθρώπινου όντος, κατά το εσωτερικό δίκαιο πολλών Κρατών (όχι δηλαδή με βάση το διεθνές δίκαιο).

Δ. Δεν ισχύει τίποτα από τα παραπάνω.

10. Το Βιοδίκαιο

A. είναι όρος συνώνυμος με τον όρο «Βιοηθική».

B. θεωρείται ότι είναι άσχετο με τις έξυπνες μηχανές.

Γ. Ισχύουν και το A και το B.

Δ. περιλαμβάνει Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης.

11. Τα σπονδυλωτά ζώα

A. είναι οιονεί πρόσωπα.

B. έχουν μνήμη.

Γ. υπόκεινται στο ίδιο νομικό καθεστώς με τα ασπόνδυλα ζώα.

Δ. Ισχύουν και το B και το Γ.

12. Τα ρομπότ

A. είναι σήμερα συνδεδεμένα με την τέταρτη γενεά των θεμελιωδών δικαιωμάτων.

B. είναι μία λέξη τσέχικης γλωσσικής προελεύσεως.

Γ. παραμένουν, σε πολλά σημεία, νομικά αρρύθμιστα.

Δ. Ισχύουν όλα τα παραπάνω.

13. Πράγμα

A. ήταν ο δούλος.

B. είναι μία εφεύρεση.

Γ. Ισχύουν και το A και το B.

Δ. είναι το υποκείμενο δικαιωμάτων και υποχρεώσεων.

14. Η αστική ευθύνη

A. έχει ως κύρωση την ποινή της φυλάκισης του δράστη που κρίνεται ένοχος για ένα έγκλημα.

B. δεν βαρύνει ένα ρομπότ.

Γ. αποτέλεσε αντικείμενο ψηφίσματος του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου.

Δ. Ισχύουν και το B και το Γ.

15. Τι δεν ισχύει από τα παρακάτω;

A. Η γέννηση μίας μηχανής δεν μπορεί να αναμένεται από κάποια φυσική διαδικασία.

B. Η λέξη «μανεκέν» προέρχεται από τα ολλανδικά.

Γ. «Μισθωτός» είναι αυτός που εργάζεται με σύμβαση έργου.

Δ. Τα συγγενικά δικαιώματα και τα πνευματικά δικαιώματα του δημιουργού δεν είναι συνομήλικα.

ΛΥΣΗ ΑΣΚΗΣΗΣ ΑΥΤΟΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

1. Γ
2. Α
3. Δ
4. Δ
5. Β.
6. Α
7. Α
8. Γ
9. Δ
10. Δ
11. Β
12. Δ
13. Α
14. Δ
15. Γ